

Кравченко О. С.,

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Анотація. Встановлено, що метою статті є визначення функцій та принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні. Закріплено, що встановлення принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики вимагає передусім зосередження дослідницької уваги на визначенні його розуміння в цілому. Зроблено висновок, що реалізація функцій здійснення гендерної політики пов'язується із ефективністю здійснення соціально-економічної функції держави, як певного різновиду загально соціальних функцій права. Наголошено, що соціально-економічний розвиток та функції із його забезпечення має сприяти успішності та ефективності здійснення гендерної політики в Україні на засадах стимулювання, забезпечення, суспільного розподілу. Обґрунтовано авторський підхід до нормативного відображення принципів здійснення гендерної політики в Україні, що полягає у необхідності змінити назву Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» на таку «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок, чоловіків та трансгендерських осіб», де статтю 3 доповнити частиною другою, яка закріпила б систему основоположних засад (принципів) регуляції. Виходячи із вище зазначеного підходу до розуміння функцій адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин, зазначено, що гендерна політика є тією сферою, де спрямування діяльності держави має бути реалізовано у таких напрямках, як: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; запобігання та протидія насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі.

Ключові слова: гендерна політика, адміністративно-правове регулювання, принцип, функції права, система.

Kravchenko O. S. Functions and principles of administrative and legal regulation of implementation of gender policy in Ukraine

Abstract. It is established that the purpose of the article is to determine the functions and principles of administrative and legal regulation of the implementation of gender policy in Ukraine. It is established that the establishment of the principles of administrative and legal regulation of the implementation of gender policy requires, above all, to focus research attention on determining its general understanding. It was concluded that the implementation of gender policy functions is related to the effectiveness of the implementation of the socio-economic function of the state, as a certain type of general social functions of law. It was emphasized that socio-economic development and its support functions should contribute to the success and effectiveness of gender policy implementation in Ukraine on the basis of stimulation, provision, and social distribution. The author's approach to the normative reflection of the principles of implementing gender policy in Ukraine is substantiated, which consists in the need to change the name of the Law of Ukraine «On Ensuring Equal Rights and Opportunities of Women and Men» to «On Ensuring Equal Rights and Opportunities of Women, Men and Transgender Persons», where Article 3 should be supplemented with the second part, which would establish the system of fundamental principles (principles) of regulation. Based on the above-mentioned approach to understanding the functions of administrative and legal regulation of social legal relations, it is stated that gender policy is the sphere where the direction of the state's activities should be implemented in such directions as: establishing gender equality; prevention of discrimination based on gender; application of positive actions; prevention and counteraction of gender-based violence, including all manifestations of violence against women; ensuring equal participation of women and men in making socially important decisions; ensuring equal

opportunities for women and men regarding the combination of professional and family responsibilities; family support, formation of responsible motherhood and fatherhood; raising and promoting the culture of gender equality among the population of Ukraine, spreading educational activities in this area; protection of society from information aimed at discrimination based on gender.

Key words: *gender policy, administrative and legal regulation, principle, functions of law, system.*

Постановка проблеми. Реалізація гендерної політики вимагає звернення дослідницької уваги до встановлення її функціонального змісту та визначення основоположних засад її регулювання. Питання адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики перебуває у постійній реформації, що пов'язується із переглядом підходів до встановлення ролі та значення жінки в українському суспільстві, що функціонує в умовах воєнного стану.

Процеси демократизації та гуманізації українського суспільства позначаються на перегляді функціонального змісту адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин в цілому, і зокрема – з питань здійснення гендерної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження функціонального змісту та принципів здійснення гендерної політики неодноразово було предметом дослідницької уваги ряду вітчизняних вчених, а також представників зарубіжної юридичної науки. Варто виокремити такі дисертаційні дослідження, де предметом наукових пошуків були питання впровадження гендерної рівності, як: дисертація А.А. Грибовської на тему «Конституційні засади гендерної рівності в Україні» (2019 р.), де було обгрунтовано авторський підхід до розуміння категорії гендерна рівність як конституційно-правовий принцип, та обгрунтовано необхідність розуміння «гендеру» як «змодельованої суспільством та підтримуваної соціальними інститутами системою цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстом буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі» [1, с. 37]; дисертація К.Б. Левченко на тему «Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-

правові аспекти)» (2003 р.) [2], де одним із висновків було обгрунтовано, що в питанні використання сучасних міжнародних документів з прав людини, доступ до світового та європейського досвіду не пов'язаний з його копіюванням без урахування реалій сучасного рівня української державності, економічних можливостей, а також прогресивних нормативних звичаїв і традицій, сформованих у нашому суспільстві, що стало основою комплексної методології до використання проаналізованих ідей та концепцій для подальшого проведення дослідження, в аналізі соціально-ідеологічних орієнтирів гендерної політики, наповнення її змісту, розгляді тих чи інших політико-правових феноменів, і дозволило вченій засвідчити, що цивілізована політика щодо жінок в Україні гарантована Конституцією України, яка закріплює на законодавчому рівні рівноправність жінок та чоловіків в Україні, а також основні права людини. Конституція України містить широкий спектр прав і гарантій жінкам та чоловікам в усіх сферах соціального та приватного життя [2, с. 364-365]; дисертація Н.О. Балашинович на тему «Забезпечення гендерної рівності в системі органів державної влади» (2023 р.), де варто виокремити авторський висновок про те, що на рівні місцевої державної влади найбільшого роз'яснення й консультування потребують питання щодо усунення «скляної стелі» та «скляної стіни», професійної сегрегації, насильства в сім'ї, харасменту та дослідження проблем гендерних відносин; на рівні регіональної влади – питання щодо гендерного мейнстримінгу, діяльності урядових органів із гендерної рівності, заходів із гендерного уповноваження та гендерного аудиту, аналізу даних державної/регіональної статистики та дослідження оцінки гендерного впливу на рівень результативності державної влади в регіоні; на національному рівні – питання щодо сегрегації в цілому, гендерних квот (державних і партійних), гендерно нейтрального законодавства, гендерної освіти,

прямої і непрямой дискримінації, гендерного аналізу, фемінізму та сексизму, паритетної демократії, підвищення індексів гендерного розвитку та гендерної рівності [3, с. 156-157]. З точки зору наукової теорії регулювання суспільних правовідносин є цінним висновки Н.О. Баласинович щодо розуміння таких категорій, як «гендерна демократія» як не лише демократичні паритетні цінності, рівності та справедливості, а й «система сформованих та законодавчо закріплених рівних прав і можливостей волевиявлення жінок і чоловіків, яка забезпечується комплексом управлінських, політичних, економічних, психологічних, культурних, педагогічних, інформаційних заходів», що дозволило обґрунтувати розуміння державної гендерної політики як оптимальної діяльності органів державної влади з розв'язання суспільних проблем, які максимально сприяють реалізації інтересів чоловіків та жінок шляхом забезпечення гендерної рівності в суспільстві, що вимагає вжиття та функціонування системи політичної організації державної влади, яка сприяє виконанню гендерного законодавства щодо рівності прав та можливостей чоловіків та жінок у реалізації власного потенціалу та їх лідерських якостей, а також – збереженню і примноженню національних традицій у боротьбі за народний суверенітет і гендерну рівність. При цьому Н.О. Баласинович робить дослідницький акцент на встановленні змісту організації публічної влади як гарантії ефективності здійснення функцій та принципів гендерної політики [3, с. 159-160].

При цьому наведені наукові праці акцентують увагу на встановленні інституційної характеристики здійснення гендерної політики, де позбавлено належної дослідницької уваги питання встановлення принципів та функцій адміністративно-правового регулювання відносин реалізації гендерної політики, чому буде приділено даний підрозділ.

Метою статті є визначення функцій та принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Встановлення принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики

вимагає передусім зосередження дослідницької уваги на визначенні його розуміння в цілому. Питання дослідження поняття «принцип адміністративно-правового регулювання» є відносно новою категорією, що має бути відособлена від категорії «принцип адміністративного права» [4, с. 41-42]. У вітчизняній юриспруденції наявними такі підходи до розуміння категорії «принцип адміністративно-правового регулювання» як: як певне процедурне правило, що визначає зміст діяльності публічно-владного суб'єкта [5, с. 181-183]; як певні ідеологічні ідеали, що визначаються та характеризуються універсалізацією та всеохоплюючим значенням, що дозволяє їх визначити як нормативний імператив [6, с. 12-13; 7, с. 92-101]; як засади належності функціонування суб'єктів владних повноважень та інших учасників публічно-управлінських правовідносин [8, с. 183-185; 9, с. 95]; як базис для формування науки та практики адміністративного права та процесу [10, с. 10; 11, с. 29-30]; як нормативний зміст публічно-управлінських правовідносин [12, с. 131]; як елемент правової системи, що відображує історичні особливості розвитку конкретного суспільства [13, с. 44-48; 14, с. 420]; як певні об'єктивно існуючі закономірності розвитку суспільства, що визначає спрямування регулювання суспільних правовідносин у сфері державного управління [15, с. 76]; як нормативні вимоги, яким має відповідати діяльність із регулювання публічно-управлінських правовідносин [16, с. 88] та ін.

Отже, варто зазначити, що у науковій літературі існує певна неоднозначність підходів до встановлення змісту категорії «принцип адміністративно-регулювання». При цьому нормативний підхід до розуміння принципів регулювання суспільних правовідносин базується на застосуванні підходу як їх визначення через розуміння їх основоположності та засадничості, що дозволяє їх використання зробити базисом для врегулювання відносин в порядку аналогії права. Так, зокрема, згідно із ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України встановлено, що «основними засадами (принципами) адміністративного судочинства є:

- 1) верховенство права;
- 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 4) змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі;
- 5) обов'язковість судового рішення;
- 6) забезпечення права на апеляційний перегляд справи;
- 7) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, визначених законом;
- 8) розумність строків розгляду справи судом;
- 9) неприпустимість зловживання процесуальними правами;
- 10) відшкодування судових витрат фізичних та юридичних осіб, на користь яких ухвалене судове рішення» (ч. 3 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України) [17].

Отже, розуміння категорії «принцип адміністративно-правового регулювання» має виходити із встановлення його як певних основоположних засад, застосування яких дозволяє врегулювати публічно-управлінські правовідносини.

При цьому відповідно до одного із головних Законів України з питань регулювання суспільних відносин із забезпечення гендерної рівності – Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» – не встановлюється система здійснення гендерної політики в Україні, що вимагає відповідних напрацювань з боку наукової спільноти.

Загально визнаним є підхід до розуміння змісту принципів регулювання будь-яких правовідносин і зокрема, правовідносин із здійснення гендерної політики, із поділом їх на загальні принципи та спеціальні принципи.

До загальних принципів адміністративно-правового регулювання відносин із здійснення гендерної політики варто віднести такі принципи, як: демократизм, законність, пропорційність публічних і приватних інтересів, справедливість, верховенство права, об'єктивність, гуманізм.

Звернемо дослідницьку увагу на характеристику загальних принципів адміністра-

тивно-правового регулювання гендерної політики. Розуміння принципів пропорційності та справедливості полягає у встановленні співмірного співвідношення між приватними інтересами особи та публічними інтересами громади та суспільства.

Принцип справедливості розглядається як «основоположний принцип права ... виражає дух права, забезпечує його змістовну легітимацію, визначає розуміння «правильного» і «неправильного», є дороговказом при встановленні межі між дозволеним і недозволеним у суспільних відносинах» [17, с. 737]. Ю.О. Легеза при здійсненні дослідження реалізації принципів пропорційності та справедливості як засад регулювання здійснення права особи на мирні зібрання обґрунтовує, що заборона проведення мирних зібрань має ґрунтуватися на наявності реальності загрози порушення громадського порядку, що має бути співвідноситися як із вже наявними попередньо прецедентами, так і аналізом об'єктивних та суб'єктивних характеристик відповідно соціального становища, що панує у суспільстві. Вченою зазначається, що Європейський суд з прав людини неодноразово підкреслював, що реалізація своїх прав меншістю не повинна залежати від схвалення більшістю [18; 19]. Навіть в тому випадку, якщо інтереси певної групи осіб різько відрізняється від інтересів основної маси населення, такі інтереси мають бути дотримані. Так, зокрема, Європейський суд з прав людини зазначає: «хоча в якихось випадках інтереси особистості можуть бути поставлені в залежність від інтересів групи, демократія не зводиться до того, що погляди більшості повинні обов'язково переважати; необхідно дотримуватися балансу, який забезпечив би чесне і правильне ставлення до меншин і виключав би будь-які зловживання з боку домінуючої групи» (пункт 63 Рішення у справі Бачковський та інші проти Польщі від 3 травня 2007 [20]). Тобто досягнення принципів справедливості та пропорційності при регулюванні відносин із здійснення гендерної політики має виходити із обґрунтованості обмеження права одних задля громадської безпеки інших. Ю.О. Легеза зазначає, що з врахуванням

того, що мирні зібрання є одним із засобів відстоювання людиною і громадянином своїх прав, свобод та інтересів у демократичному суспільстві, то право громадян на свободу мирних зібрань в Україні має гарантуватися та захищатися державою, яка зобов'язана забезпечити його ефективну реалізацію. Здійснення цього права не підлягає жодним обмеженням, крім випадків, установлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. При цьому необхідно акцентувати увагу, що намагання провести мирні зібрання за гендерною ідентифікацією, яка визначається на рівні емоційного та інтуїтивного співчуття людиною своєї статевої приналежності або відсутності чіткого визначення такого сприйняття, тобто почуття невизначеності (амбівалентності), не є підставою для визнання таких дій, що створюють загрозу національній безпеці [18; 19]. При врегулюванні публічно-управлінських правовідносин з питань здійснення гендерної політики необхідно виходити із встановлення належного змісту та розумного підходу задля визначення балансу приватного та публічного інтересів [17, с. 739], як допустимість втручання у сферу особистого життя на засадах так званої «процедурної справедливості», що функціонально спрямовується, як зазначає М.М. Лученко, на дотримання встановлених правил і завдяки цьому досягненню бажаного результату [23, с. 70-74].

До спеціальних принципів адміністративно-правового регулювання здійснення гендерної політики необхідно віднести такі: забезпечення соціального добробуту; забезпечення рівності осіб незалежно від статі та соціальної ролі у суспільстві; створення рівноправних умов для здобуття освіти та професійного розвитку; рівні доступ та можливості до здійснення громадських та політичних прав особи; принцип соціальної стійкості; принцип соціальної співмірності та відповідальності.

Розуміння функцій адміністративно-правового регулювання суспільних відносин

в цілому, і зокрема з питань здійснення мають розумітися як певний «напрямок регулюючого галузевого впливу, що визначає вектори відповідного регулювання в економічній сфері, забезпечуючи стратегічні пріоритети розвитку національної економіки та упорядкування зовнішньоекономічних відносин й чітко визначаючи засади відносин власності шляхом визначення тих сфер економіки, які формують об'єкт недержавної власності та механізм її набуття, <...> закріплюючи статус суб'єктів державної власності, засади соціальної орієнтації економіки...» [24, с. 16-17].

Висновки. Виходячи із вище зазначеного підходу до розуміння функцій адміністративно-правового регулювання суспільних правовідносин, необхідно зазначити, гендерна політика є тією сферою, де спрямування діяльності держави має бути реалізовано у таких напрямках, як: утвердження гендерної рівності; недопущення дискримінації за ознакою статі; застосування позитивних дій; запобігання та протидія насильству за ознакою статі, у тому числі всім проявам насильства стосовно жінок; забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень; забезпечення рівних можливостей жінкам і чоловікам щодо поєднання професійних та сімейних обов'язків; підтримку сім'ї, формування відповідального материнства і батьківства; виховання і пропаганду серед населення України культури гендерної рівності, поширення просвітницької діяльності у цій сфері; захист суспільства від інформації, спрямованої на дискримінацію за ознакою статі (ст. 3 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»).

Реалізація функцій здійснення гендерної політики пов'язується із ефективністю здійснення соціально-економічної функції держави, як певного різновиду загально соціальних функцій права. У докторській дисертації Ю. Пирожкової економічна функція визначається як «напрямок регулюючого галузевого впливу, що визначає вектори відповідного регулювання в економічній сфері, забезпечуючи стратегічні пріоритети розвитку національної економіки та упорядкування зовнішньоекономічних відносин й чітко визначаючи

засади відносин власності шляхом визначення тих сфер економіки, які формують об'єкт недержавної власності та механізм її набуття, <...> закріплюючи статус суб'єктів державної власності, засади соціальної орієнтації економіки...» [24, с. 16].

Таким чином, соціально-економічний розвиток та функції із його забезпечення має сприяти успішності та ефективності здійснення гендерної політики в Україні на засадах стимулювання, забезпечення, суспільного розподілу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Грибовська А. А. Конституційні засади гендерної рівності в Україні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2019. 257 с.
2. Левченко К.Б. Управління процесами формування гендерної політики в Україні (організаційно-правові аспекти): дис. ... д.ю.н. 12.00.07. Х., 2003. 427 с.
3. Баласинович Н. О. Забезпечення гендерної рівності в системі органів державної влади : Доктор філософії : спец. 052 – Політологія :Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2023. 203 с.
4. Гуржій Т.О., Бодров Ю.О. Поняття та сутність принципів адміністративно-правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2023. Серія ПРАВО. Випуск 79: частина 2. С. 41-48.
5. Вишневецький М.В. Принципи адміністративно-правового регулювання діяльності апарату суду в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 1. Т. 2. С. 282-287.
6. Чомахашвілі О.Ш. Адміністративно-правове регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2008. 19 с.
7. Дідик Н.І. Щодо питання класифікації принципів адміністративного права України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. No 3. С. 92–101.
8. Цибульник Н.Ю. Принципи адміністративно-правового регулювання сектору безпеки держави. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 6. С. 182–186.
9. Горбова Г.О. Принципи адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 35. Ч. 2. Т. 2. С. 94–97.
10. Адміністративне право України; за заг.ред. Т.О. Коломоєц. Київ: „Істина”, 2008. 457 с.
11. Адміністративне право України / Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
12. Чорна А.М. Сутність і значення адміністративно-правового забезпечення прав суб'єктів підприємницької діяльності у сфері оподаткування. *Visegrad journal on human rights*. 2017. No 1. P. 128–133
13. Єряшов Є.К. Сутність адміністративно-правового регулювання цивільної авіації України. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2014. No 10. С. 44–48
14. Якущенко Ю.М. Принципи адміністративно-правового регулювання сурогатного материнства в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. No4. С. 418–421
15. Коломоєць Т.О., Федорова К.І. Адміністративно-правове регулювання приватної но-таріальної діяльності в Україні: монографія. Київ: Істина, 2008. 184 с.
16. Адміністративне право та адміністративний процес України в умовах воєнного стану: монографія / Галунько В., Стеценко С., Берлач А., Буханевич О., Ситников О. та ін.; за заг. ред. В. Фелика та В. Курила. К.: «Видавництво Людмила», 2023. 704 с.
17. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
18. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Х. : Право, 2016. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол. : О. В. Петришин (голова) та ін. ; Нац. акад. правових наук ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. 932 с.
19. Легеза Ю.О. Національна судова практика та практика ЄСПЛ у гарантуванні права на мирні зібрання для представників ЛГБТ. *Правові новели*. 2023. № 21. С. 279-284. http://legalnovels.in.ua/journal/21_2023/39.pdf
20. Легеза Ю.О. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права на мирні зібрання для представників ЛГБТ. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 374-380. DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.55>

21. Рішення ЄСПЛ у справі Бачковський та інші проти Польщі від 3 травня 2007. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/ccu/5_3007.pdf

22. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. X. : Право, 2016. Т. 3 : Загальна теорія права / редкол. : О. В. Петришин (голова) та ін. ; Нац. акад. правових наук ; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2017. 932 с.

23. Лученко М.М. Принцип пропорційності в адміністративному судочинстві: дис. ... к.ю.н. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2019. 208 с.

24. Пирожкова Ю.В. Теорія функцій адміністративного права: автореф. дис. ... д.ю.н.: 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 33 с.